

ЗВІТ
за результатами проведення першого циклу моніторингу щодо
забезпечення професійної орієнтації в освітньому процесі закладів
загальної середньої освіти Чернігівської області
у 2023/2024 навчальному році

1. Загальна інформація про моніторинг

Перший цикл моніторингу щодо забезпечення професійної орієнтації в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти (далі – моніторинг) проведено управлінням Державної служби якості освіти у Чернігівській області (далі – управління) з 01 по 15 лютого 2024 року відповідно до Плану роботи управління на 2024 рік, на виконання наказу управління від 29.01.2024 № 01-05/6, з метою виявлення та відстеження тенденцій щодо забезпечення професійної орієнтації в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти й виявлення чинників, які впливають на мотивацію підлітків до свідомого вибору своєї майбутньої професії.

Зміст загальної середньої освіти передбачає формування в учнів компетентностей, необхідних для свідомого вибору життєвого шляху, продовження навчання або здобуття професії. Тому одним із завдань сучасної освіти є організація в закладах загальної середньої освіти профорієнтаційної роботи для учнів з метою забезпечення їх свідомого професійного самовизначення, формування вміння аналізувати свої здібності та співставляти їх з вимогами конкретної професії, планувати власну траєкторію оволодіння професією, розвивати професійно важливі якості особистості.

Завдання моніторингу:

- виявити тенденції щодо забезпечення професійної орієнтації в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти;
- з'ясувати чинники, які впливають на вибір підлітками своєї майбутньої професії;
- з'ясувати вплив професійної орієнтації на вибір підлітків;
- визначити чинники, які перешкоджають свідомому вибору майбутньої професії учасниками освітнього процесу;
- вивчити рівень свідомого вибору майбутньої професії учасниками освітнього процесу;
- визначити рівень мотивації підлітків при обранні місця продовження навчання;
- розробити рекомендації за результатами моніторингу.

Об'єктами моніторингу були:

- професійна орієнтація в освітньому процесі;
- навчально-методичне забезпечення з професійної орієнтації;
- чинники, які впливають на вибір підлітком місця здобуття освіти;
- мотивація вибору майбутньої професії.

Для розрахунку репрезентативної **вибірки** був використаний імовірнісний метод формування вибірки, яка охопила 20 (5,1%) закладів загальної середньої освіти з 20 (35,1%) територіальних громад Чернігівської області (рис.1). 70% усіх закладів загальної середньої освіти, які обрано до вибірки – розташовані у сільській місцевості та 30% – розташовані у містах та селищах.

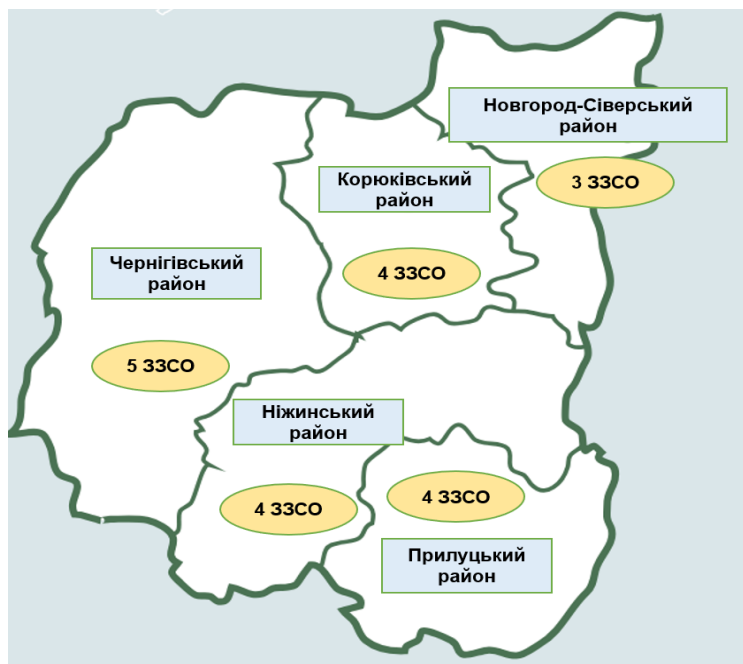

Рис.1. Кількість закладів загальної середньої освіти по районах Чернігівської області, охоплених вибіркою.

Проведення першого циклу моніторингу здійснювалося шляхом анкетування (анонімного онлайн-опитування за допомогою Google-форм) 1363 учасників освітнього процесу, а саме: 20 керівників, 157 педагогічних працівників, які викладають у 5-11 класах, 796 учнів 8-11 класів, яким виповнилося 14 років, та 372 батьків здобувачів освіти 5-11 класів закладів загальної середньої освіти відповідно до сформованої вибірки (таб.1).

Питання анкет для учасників освітнього процесу розроблено відповідно до індикаторів програми моніторингу та відповідають меті його здійснення.

Обробка та узагальнення результатів моніторингу здійснювалися на основі даних статистично-математичної обробки результатів анкетування.

Тип населеного пункту/Категорія респондентів	Керівники ЗЗСО	Педагогічні працівники ЗЗСО	Учні/учениці	Батьки учнів/учениць
Місто	2	17	92	32
Селище	4	30	166	76
Село	14	110	538	264
Загальний підсумок	20	157	796	372

Таб.1. Кількість опитаних учасників освітнього процесу

2. Забезпечення професійної орієнтації в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти

Для забезпечення цілісності освіти професійна орієнтація має починатися з початкової школи і тривати до завершення повної загальної середньої освіти. Профорієнтаційні заходи мають сприяти розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, здібностей і потреб учнів, їхньої творчої самостійності, які забезпечать випускникам школи можливість успішної самореалізації в житті та професії. Професійна орієнтація має впроваджуватись із врахуванням вікових особливостей розвитку та потреб дітей і надавати можливість подолати розбіжності у їхніх досягненнях.

Результати опитування керівників свідчать, що в усіх закладах освіти, що увійшли до вибірки, заходи професійної орієнтації здійснюються на рівні профільної середньої освіти; на рівні базової середньої освіти - у 17 (85%) ЗЗСО та на рівні початкової освіти – у 10 (50%) ЗЗСО (рис.2).

Рис.2. Зазначте рівні освіти, на яких здійснюється професійна орієнтація у ЗЗСО, який Ви очолюєте? (відповіді керівників)

Разом з тим більше половини (54%) опитаних педагогічних працівників зазначили, що проведення професійної орієнтації розпочинається у їхніх закладах освіти на рівні базової середньої освіти; 33% - на рівні початкової освіти, 7% - на рівні профільної середньої освіти (рис.3).

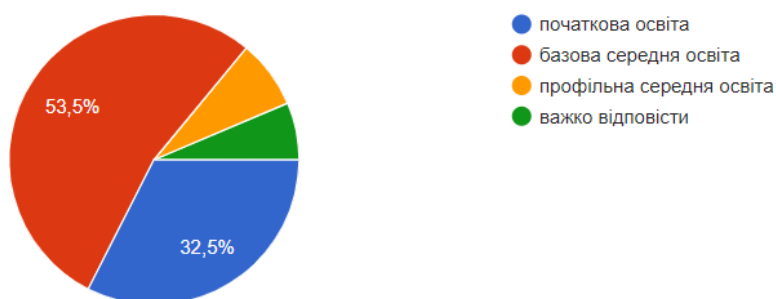

Рис.3. На якому рівні освіти, розпочинається проведення професійної орієнтації у Вашому закладі освіти? (відповіді педагогічних працівників)

Варто зазначити, що 59% опитаних педагогічних працівників вважають, що професійну орієнтацію в закладах освіти варто розпочинати на рівні базової середньої освіти, 33% – на рівні початкової освіти та 8% – на рівні профільної середньої освіти (рис.4).

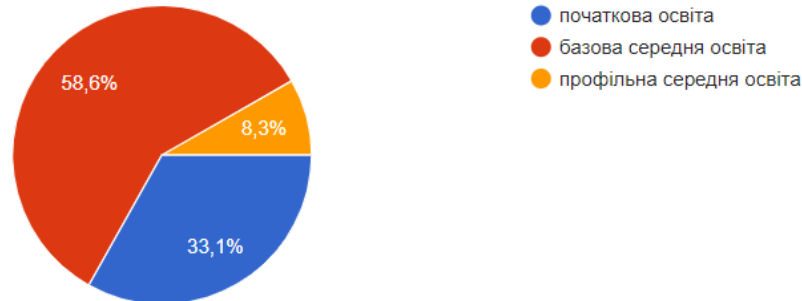

Рис.4. На якому рівні освіти, на Вашу думку, варто починати проведення професійної орієнтації в освітньому процесі? (відповіді педагогічних працівників)

Разом з тим майже 65% опитаних здобувачів освіти зазначили про проведення заходів з професійної орієнтації у закладах освіти, де вони навчаються, решта – 12% учнів вказали, що такі заходи не проводяться, та 23% - важко відповісти (рис.5).

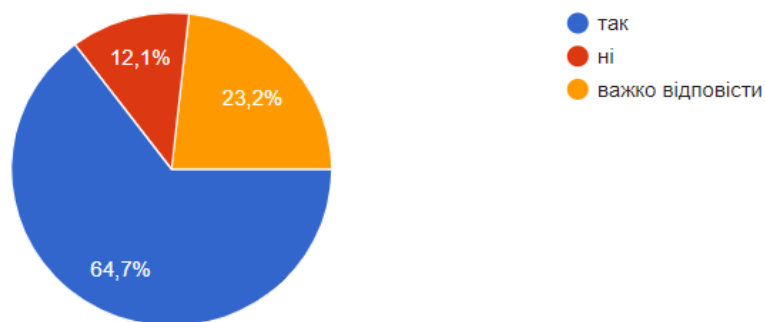

Рис.5. Чи проводяться заходи з професійної орієнтації у закладі освіти, в якому Ви навчаєтесь? (відповіді здобувачів освіти)

Слід зазначити, що 66% опитаних батьків здобувачів освіти знають про заходи щодо професійної орієнтації, які проводяться у закладах освіти, де навчаються їхні діти (рис.6), проте лише 25% батьків залучалися до здійснення професійної орієнтації в освітньому процесі (рис.7).

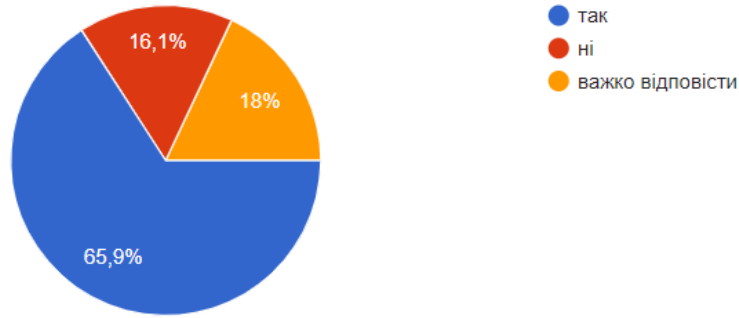

Рис.6. Чи знаєте Ви про заходи з професійної орієнтації, які проводяться у закладі освіти, де навчається Ваша дитина? (відповіді батьків)

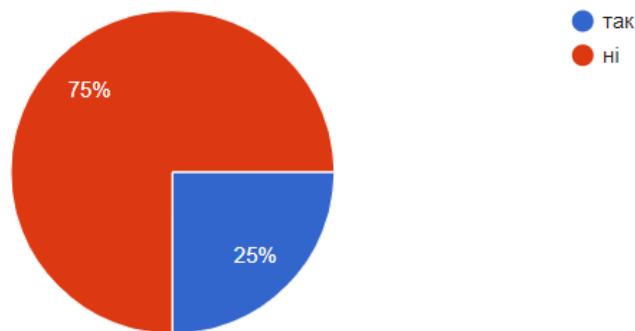

Рис.7. Чи залучалися Ви до здійснення професійної орієнтації в освітньому процесі? (відповіді батьків)

Результати моніторингу свідчать, що відповідальними за організацію та проведення профорієнтаційної роботи в закладах освіти здебільшого є декілька осіб, серед них: керівництво закладів освіти, класні керівники, вчителі-предметники та практичні психологи. Найменш задіяними в процес здійснення професійної орієнтації у закладі освіти виявились визначена команда/особа, відповідальна за цю сферу роботи, спеціалісти та/або профорієнтаційні радники, завданням яких є комплексне фахове консультування учнів щодо вибору та розвитку кар'єри, допомога у сформуванні індивідуальної освітньої траєкторії для подальшого навчання та професійної самореалізації (рис.8).

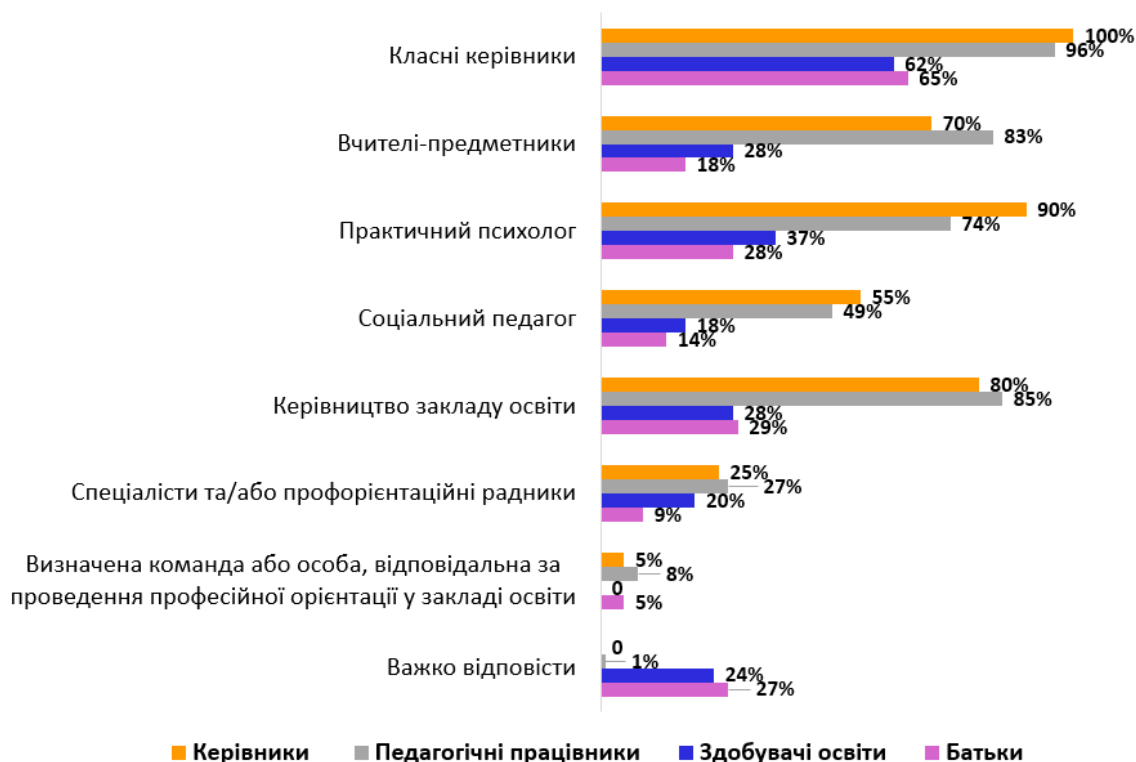

Рис.8. Хто проводить заходи з професійної орієнтації у Вашому закладі освіти? (відповіді усіх респондентів)*

* Респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей

Анкетування показало, що одним з найбільш проблемних питань є професійна підготовка фахівців для проведення профорієнтації у школі - понад 66% педагогічних працівників хотіли б знати більше про можливості професійної орієнтації в освітньому процесі та пройти курс з підвищення кваліфікації за цією темою і набути фахових знань (рис.9).

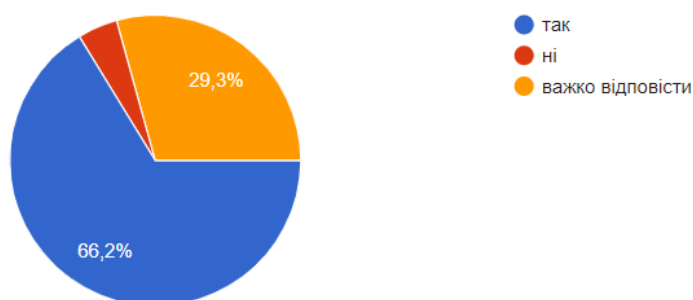
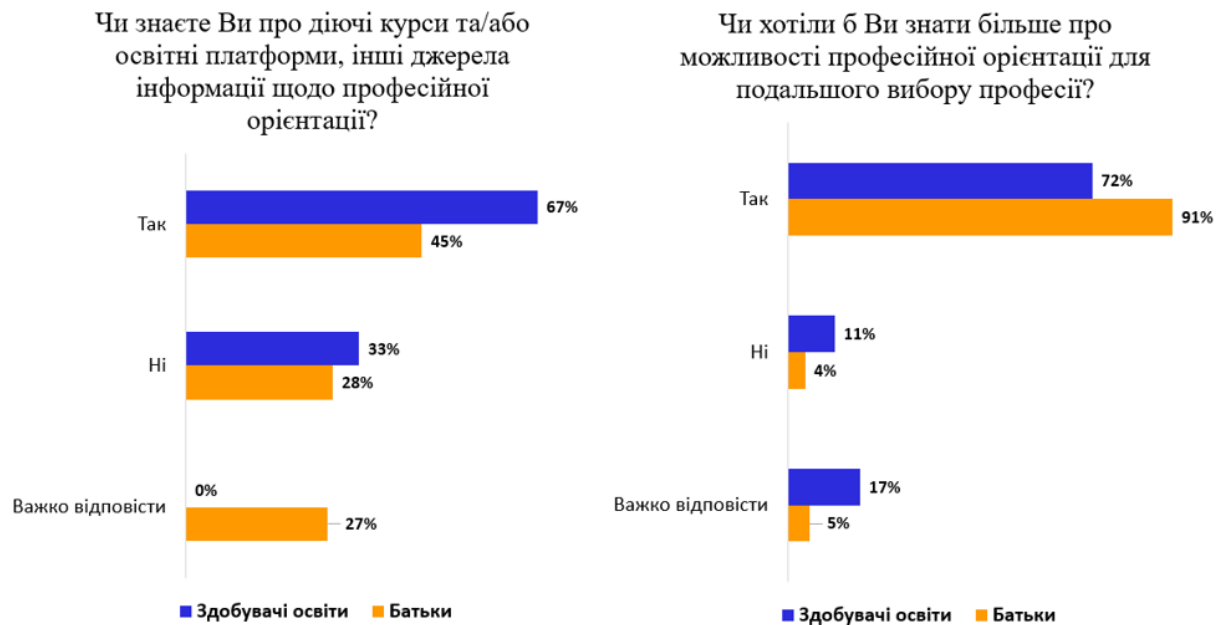

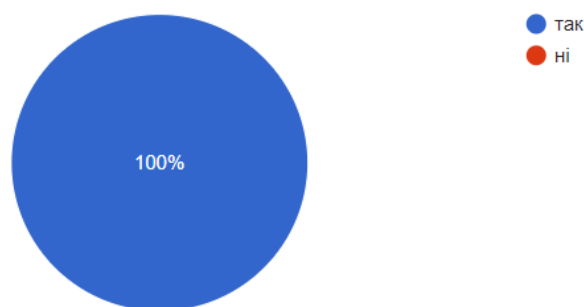
Рис.9. Чи хотіли б Ви знати більше про можливості професійної орієнтації в освітньому процесі та пройти курс з підвищення кваліфікації за цією темою? (відповіді педагогічних працівників)

Разом з тим більшість опитаних учнів (майже 72%) та батьків здобувачів освіти (91%) виявили бажання знати більше про можливості професійної орієнтації для подальшого вибору майбутньої професії (рис.10).

Рис.10. Чи знаєте Ви про діючі курси та/або освітні платформи, інші джерела інформації щодо професійної орієнтації? Чи хотіли б Ви знати більше про можливості професійної орієнтації для подальшого вибору професії? (відповіді батьків та здобувачів освіти)

Передбачена Законом України «Про освіту» автономія дає можливість закладам освіти розробити власні освітні програми, які міститимуть наскрізні підходи до професійного орієнтування в освітньому процесі. Про наявність заходів щодо професійної орієнтації в освітньому процесі у річному плані роботи закладів освіти стовідсотково вказали усі опитані керівники (рис.11)

Рис.11. Чи наявні заходи щодо професійної орієнтації в освітньому процесі у річному плані роботи закладу освіти? (відповіді керівників)

Разом з тим майже 95% опитаних педагогів зазначили про наявність тем/заходів щодо професійної орієнтації в освітніх програмах закладів освіти (рис.12).

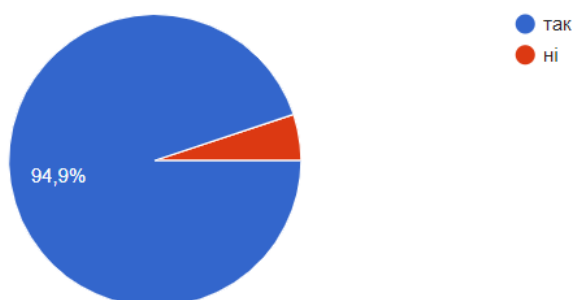

Рис.12. Чи наявні теми/заходи щодо професійної орієнтації в освітній програмі закладу освіти? (відповіді педагогічних працівників)

Важливу роль у професійній орієнтації учнів відіграють курси за вибором, основною функцією яких є формування у здобувачів освіти правильного вибору профілю навчання, визначення сфери майбутньої професійної діяльності, усвідомлення учнями своїх переваг з позиції майбутньої діяльності. За інформацією керівників, які брали участь у опитуванні, курси за вибором впроваджено у 50% закладах освіти (рис.13). Серед основних з них можна виділити: фінансова грамотність (20%), креслення (20%), вчимося жити в громаді (10%), вчимося бути громадянами (5%), економіка (5%), українознавство (10%), українська державність (10%), мистецтво (5%), інформатика (5%), автосправа (5%), основи будови та ремонту автомобілів (5%). Основними причинами, що заважають впроваджувати курси за вибором в закладах освіти, є відсутність годин навантаження та недостатнє фінансування варіативної складової.

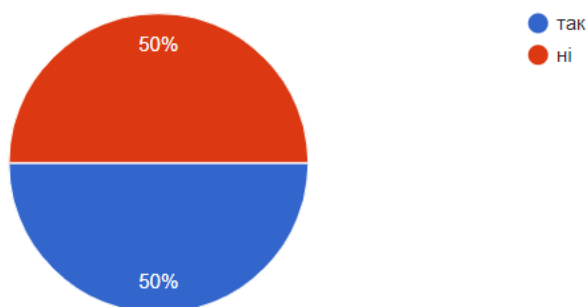

Рис.13. Чи наявні в освітній програмі закладу освіти курси за вибором? (відповіді керівників)

Важливим елементом впровадження успішної професійної орієнтації в освітній процес закладів освіти є наявність сучасного навчально-методичного забезпечення. За результатами моніторингу встановлено, що в закладах освіти в основному частково наявне (40% керівників, 47% педпрацівників) та потребує оновлення/заміни (30% керівників, 31% педпрацівників) відповідне матеріально-технічне забезпечення. Разом з тим відсутність навчально-методичного забезпечення в закладах освіти (25% керівників, 12%

педпрацівників) є суттєвою проблемою для проведення професійної орієнтації в освітньому процесі (рис.14, 15).

Рис.14. Чи наявне у ЗЗСО навчально-методичне забезпечення для проведення професійної орієнтації в освітньому процесі? (відповіді керівників)

Рис.15. Чи наявне у ЗЗСО навчально-методичне забезпечення для проведення професійної орієнтації в освітньому процесі? (відповіді педагогічних працівників)

Варто відмітити, що під час опитування педагогічні працівники зазначили, що для підготовки та проведення професійної орієнтації в освітньому процесі використовують навчально-методичне забезпечення, що не потребує значних фінансових витрат, а саме: інтернет ресурси, освітні платформи, сайти інших закладів освіти, відеопрезентації, навчально-методичну літературу, дидактичні матеріали, довідкову літературу, плакати, буклети, брошури, альбоми, опитувальники, ігрові застосунки, зразки мотиваційних листів, роздатковий матеріал, онлайн-тренінги, фільми профорієнтаційної тематики.

Досліджуючи форми та інструментарій, що застосуються у закладах освіти для проведення професійної орієнтації здобувачів освіти, маємо наступні результати. Найпоширенішими формами професійної орієнтації серед опитаних респондентів є зустрічі з представниками підприємств, організацій, центрів зайнятості, студентами та викладачами закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, випускниками закладу освіти, з людьми, які представляють свої власні шляхи професійного розвитку (52% респондентів); обговорення, дискусії, дебати про

професії, компетентності майбутнього, ринок праці, подолання соціально-психологічних та гендерних стереотипів (50% респондентів); проведення інтегрованих уроків (47% респондентів) та профорієнтаційних ігор (46% респондентів). За інформацією керівників до участі у всеукраїнських та міжнародних проектах і конкурсах профорієнтаційного спрямування долучається 40% закладів освіти, в той же час на думку вчителів цей показник становить лише 10% (рис.16).

Рис.16. Які заходи щодо професійної орієнтації проводяться у Вашому закладі освіти? (відповіді керівників, педагогічних працівників та здобувачів освіти)*

* Респонденти мали можливість обрати декілька варіантів відповідей

Професійна орієнтація в освітньому процесі закладу освіти має включати в себе проведення системної діагностики кожного учня на схильність до певної професії, що допоможе здобувачам освіти виявити свої індивідуальні схильності, психофізіологічні можливості, вміння зіставити їх з вимогами професії, до якої вони мають інтерес і нахили, щоб прийняти правильне рішення про свою придатність до професійної діяльності в обраній галузі праці. Варто зазначити, що під час опитування 21% учнів вказали про проходження системної діагностики на схильність до певної професії.

Реалізація державної політики та принципів освітньої діяльності щодо інтеграції з ринком праці неможлива без налагодження соціального партнерства у частині професійної орієнтації учнів. Соціальне партнерство передбачає активне включення освітніх закладів всіх типів і рівнів, роботодавців, представників громадських організацій, органів місцевого самоврядування у взаємодію та практичну складову професійної орієнтації.

Про таку налагоджену співпрацю у різних формах взаємодії вказали 75% керівників та 77% педпрацівників (рис.17).

Чи налагоджена співпраця закладу освіти з громадськими організаціями, іншими закладами освіти, підприємствами для забезпечення професійної орієнтації в освітньому процесі? (відповіді керівників)

Чи налагоджена співпраця закладу освіти з громадськими організаціями, іншими закладами освіти, підприємствами для забезпечення професійної орієнтації в освітньому процесі? (відповіді педпрацівників)

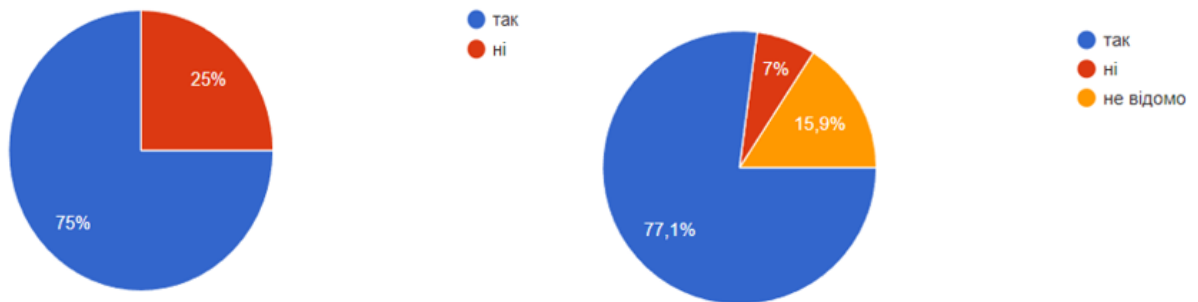

Рис.17. Чи налагоджена співпраця закладу освіти з громадськими організаціями, іншими закладами освіти, підприємствами для забезпечення професійної орієнтації в освітньому процесі? (відповіді керівників та педагогічних працівників)

Заклади освіти самостійні у виборі підходів до організації професійної орієнтації та мають орієнтуватися на очікувані результати, визначені стандартами освіти. За результатами опитування керівників щодо основних складових професійної орієнтації у закладах освіти, які вони очолюють, маємо наступні результати. У 30% закладів освіти програма професійної орієнтації враховує вікові особливості розвитку, психофізіологічні особливості та потреби здобувачів освіти. Про орієнтацію на задоволення потреб усіх здобувачів освіти, зокрема дітей з особливими освітніми потребами, зазначили 45% опитаних керівників. У 20% закладів освіти наявні вчителі, які пройшли підвищення кваліфікації для проведення профорієнтаційної роботи. Залучення спеціалістів та/або профорієнтаційних радників відбувається у 45% закладах освіти. Доступ до інформації щодо організації професійної орієнтації наявний у 65% закладах освіти. Про взаємодію з батьками при організації вищевказаної роботи зазначили 80% керівників. А загалом лише у 10% закладах освіти розроблено цілісну програму професійної орієнтації з відповідністю між цілями, змістом і очікуваними результатами навчання, що орієнтована на формування компетентностей для успішної самореалізації у суспільстві (рис.18).

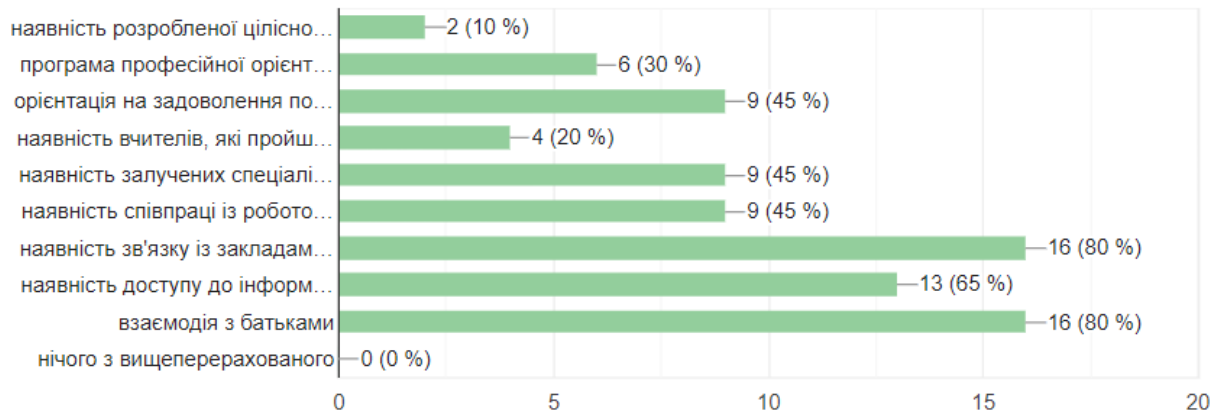
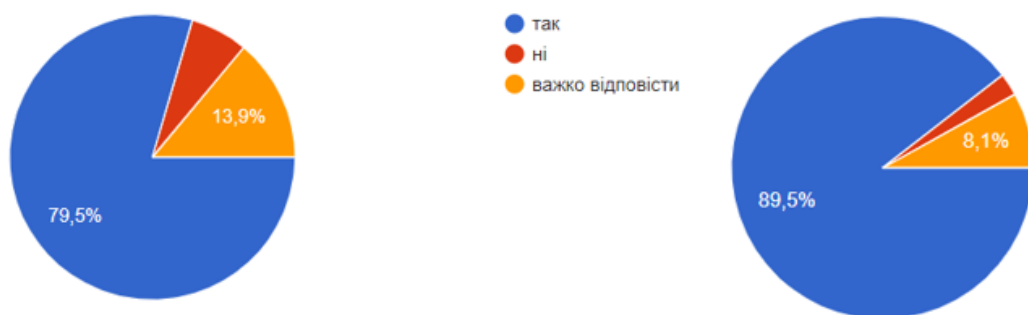

Рис.18. Оберіть усі твердження, які описують складові професійної орієнтації у ЗЗО, який Ви очолюєте? (відповіді керівників)

Професійна орієнтація є одним із найважливіших аспектів розвитку підлітків, який сприяє їхньому майбутньому професійному успіху. Такі тенденції сучасного суспільства, як стрімкий розвиток інновацій і технологій, виникнення нових спеціальностей на перетині декількох галузей, нових форм та видів зайнятості, підвищення конкуренції, посилення міграції, можливість постійно змінювати місце роботи та фах висувають нові вимоги до володіння знаннями, вміннями та навичками, які допоможуть здобувачам освіти в майбутньому швидко адаптуватися до нових умов, набутти конкурентоспроможності та затребуваності на ринку праці. Про важливість проведення професійної орієнтації в освітньому процесі закладів освіти під час опитування зазначили майже 80% здобувачів освіти та 90% батьків. Водночас 6% учнів та 2% батьків вважають не важливим проведення заходів професійної орієнтації в закладах освіти, решті респондентів (14% учнів і 8% батьків) було важко відповісти на це питання (рис.19).

Відповіді здобувачів освіти

Відповіді батьків

Рис.19. Чи важливо проводити професійну орієнтацію в освітньому процесі закладу освіти? (відповіді батьків та здобувачів освіти)

Під час анкетування учасники моніторингу мали змогу визначити чинники, які зумовлюють важливість проведення профорієнтаційної роботи в освітньому процесі. Серед основних з них виділено: стрімкий розвиток інновацій і технологій (66% респондентів), виникнення нових спеціальностей на перетині декількох галузей, нових форм та видів зайнятості (62% респондентів), підвищення сучасних вимог до володіння знаннями, вміннями та навичками (58% респондентів), високий відсоток безробітної молоді у віці до 35 років (26% респондентів), підвищення конкуренції (25% респондентів), посилення міграції населення (21% респондентів), можливість постійно змінювати місце роботи та фах (20% респондентів) (рис.20).

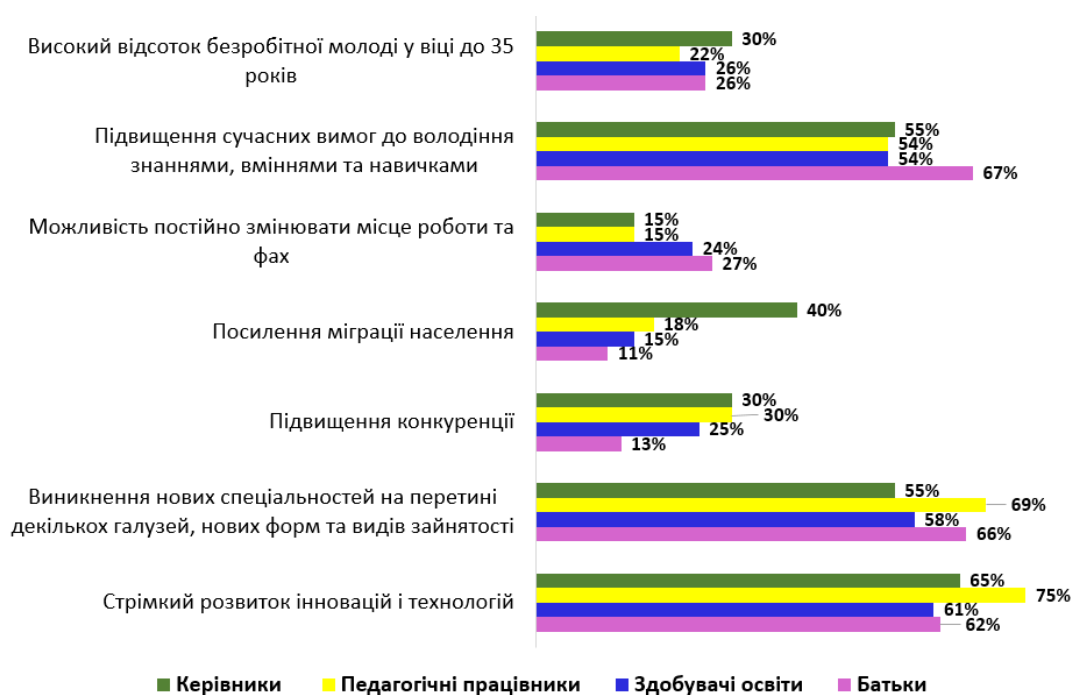

Рис.20. Які з нижченаведених тверджень зумовлюють важливість професійної орієнтації серед учнівської молоді? (відповіді усіх респондентів)*

* Респонденти мали можливість обрати декілька варіантів відповідей

Серед основних навичок, які першочергово необхідні для успішного працевлаштування молоді, учасниками моніторингу визначено: інноваційність (здатність реагувати на зміни, відкритість до нових ідей, вміння ставити перед собою цілі) (65% респондентів), навчання впродовж життя (вміння визначати власні потреби для розвитку, знаходити можливості для навчання й саморозвитку) (54% респондентів), швидка адаптація до нових

умов та змін (50% респондентів), вміння аналізувати і приймати ефективні рішення (49% респондентів), підприємливість та фінансова грамотність (35% респондентів), самоорганізація (30% респондентів), успішне ведення переговорів та вирішення конфліктних ситуацій (19% респондентів) та вміння розв'язувати комплексні завдання (17% респондентів) (рис.21).

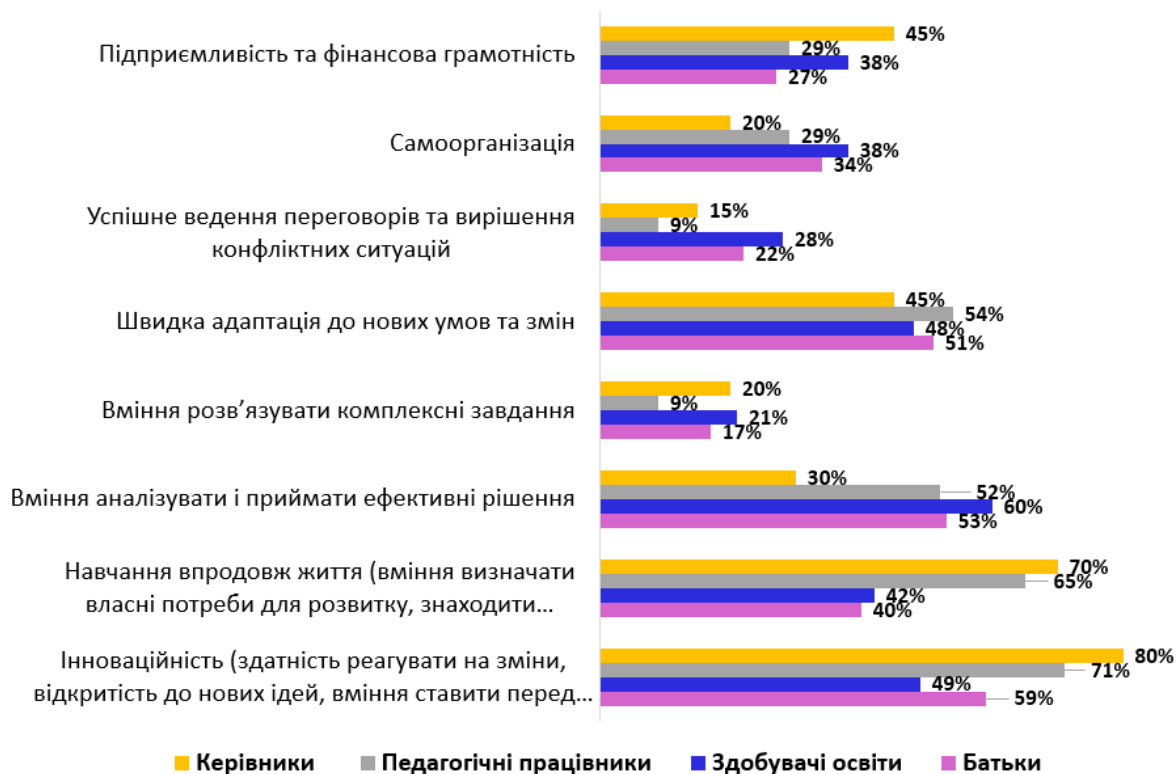

Рис.21. Оберіть три навички, які першочергово необхідні для успішного працевлаштування молоді? ? (відповіді усіх респондентів)*

* Респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей

3. Чинники, які впливають на вибір підлітками своєї майбутньої професії, та рівень їх свідомого вибору

За даними опитування керівників та педпрацівників основними чинниками, які найбільше впливають на вибір підлітками своєї майбутньої професії, стали: популярність професії (91% респондентів), спілкування у родинному колі (82% респондентів), інформація з відкритих джерел (61% респондентів), професійна орієнтація у закладі освіти (56% респондентів), спілкування із друзями (54% респондентів) та інформація від центрів зайнятості (17% респондентів) (рис.22).

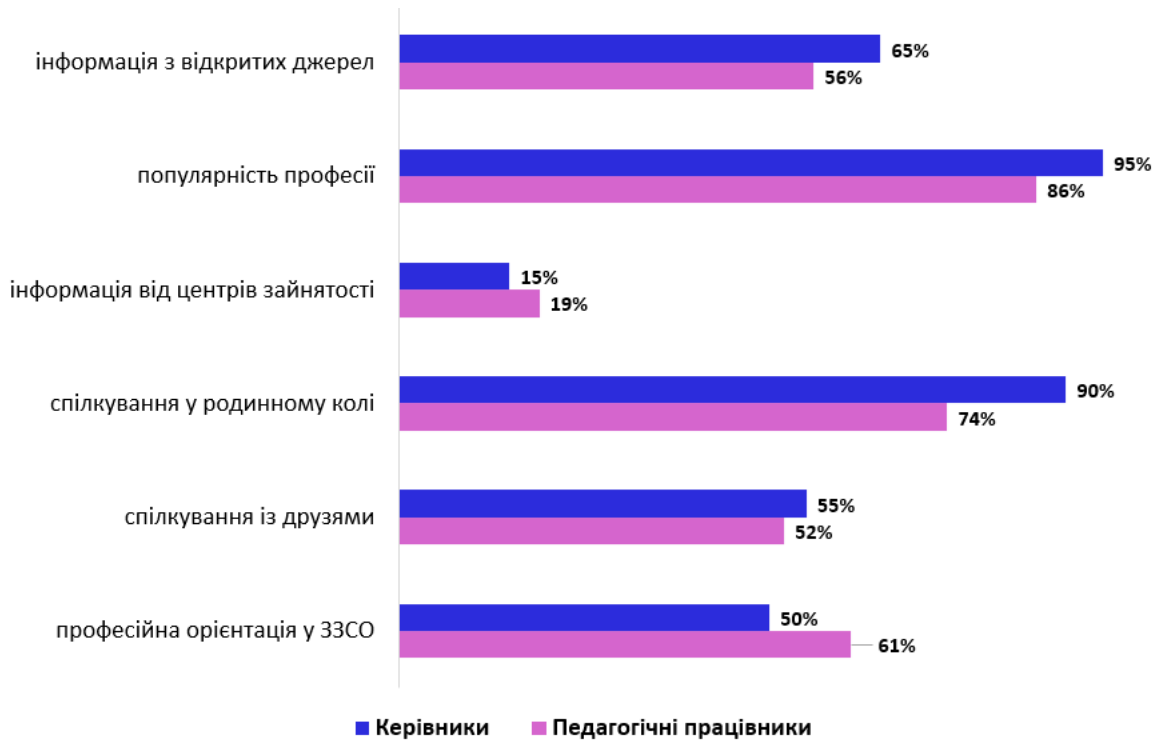

Рис.22. *Оберіть чинники, які найбільше, на Вашу думку, впливають на вибір підлітком майбутньої професії? (відповіді керівників та педагогічних працівників)**

* Респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей

Під час анкетування 59% батьків зазначили, що спілкування в родинному колі є основним чинником, який найбільше впливає на вибір підлітками своєї майбутньої професії. Важливу роль при цьому відіграють також популярність професії (45%) та інформація з відкритих джерел щодо можливостей її вибору (40%). Значно меншу роль у впливі на вибір майбутньої професії батьки надали професійній орієнтації у закладі освіти (25%), спілкуванню з друзями (24%) та інформації від центрів зайнятості (5%) (рис.23).

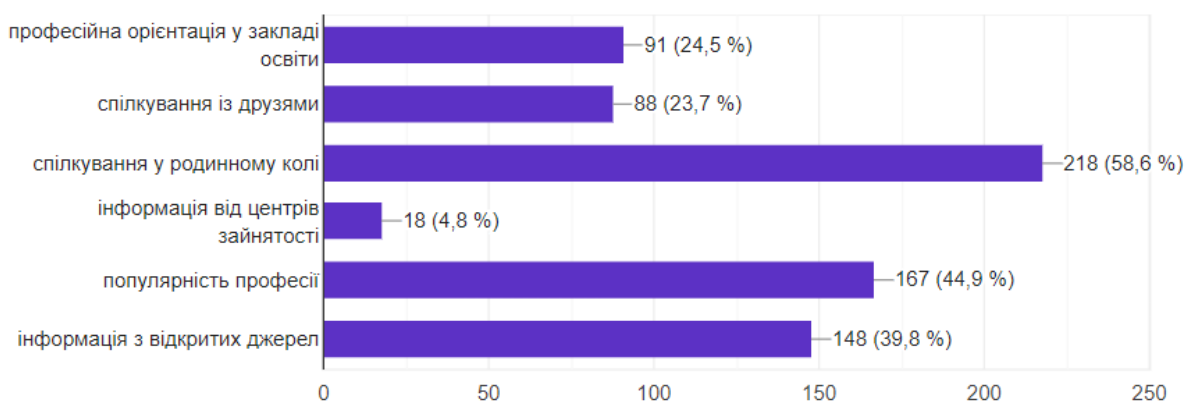

Рис.23. *Що найбільше впливає на вибір майбутньої професії Вашою дитиною? (відповіді батьків)**

* Респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей

Самооцінка рівня вибору майбутньої професії відіграє важливу роль у професійному самовизначенні особистості, дає змогу оцінити свої сили, знання, вміння, можливості, особисті якості та рівень їх розвитку. Здобувачі освіти в ході проведення моніторингу зазначили, що при виборі майбутньої професії пріоритетними залишаються власні переконання (64%), а також самооцінювання власних можливостей, рівня здібностей та навичок (59%). Разом з тим, на думку учнів, важливу роль відіграє спілкування у родинному колі (35%), популярність професії (34%), інформація з відкритих джерел (27%), професійна орієнтація у закладі освіти (25%) та спілкування із друзями (22%). Найменше на вибір майбутньої професії впливає інформація від центрів зайнятості (11% здобувачів освіти), що свідчить про необхідність покращення їх співпраці із закладами освіти (рис.24).

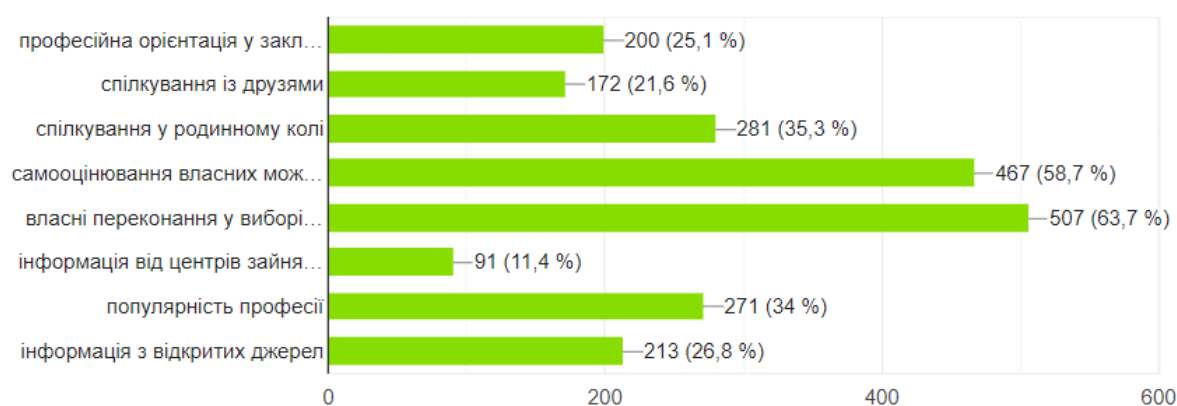

Рис.24. Що найбільше впливає на Ваш вибір майбутньої професії?
(відповіді здобувачів освіти)*

* Респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей

4. Вплив професійної орієнтації на вибір підлітків

Важливим елементом успішної професійної орієнтації та свідомого професійного вибору підлітків є вільний доступ до актуальної, повної та якісної інформації щодо спеціальностей, умов навчання та закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, опису професій та можливостей розвитку кар'єри. Вплив професійної орієнтації на вибір підлітків значною мірою залежить від змісту, виду та джерел інформації, з яких вона подається.

Під час анкетування більшість учасників освітнього процесу (50% керівників, 61% педпрацівників, 54% батьків та 43% здобувачів освіти) вказали, що при проведенні заходів з професійної орієнтації саме зміст інформації найбільше впливає на ефективність їх проведення та вибір майбутньої професії підлітками. Разом з тим для 30% учнів вид подання інформації (текстова, графічна, числова, звукова, відео та інша) теж відіграє

важливу роль. Однак, лише 10% керівників, 12% педпрацівників та 14% батьків здобувачів освіти вказали про вагомість впливу виду джерела інформації на успішність заходів професійної орієнтації. Про важливість джерела інформації, як одного з аспектів, що може суттєво вплинути на вибір майбутньої професії підлітками, зазначили 40% керівників, 32% батьків, 27% педпрацівників та 27% здобувачів освіти (рис.25).

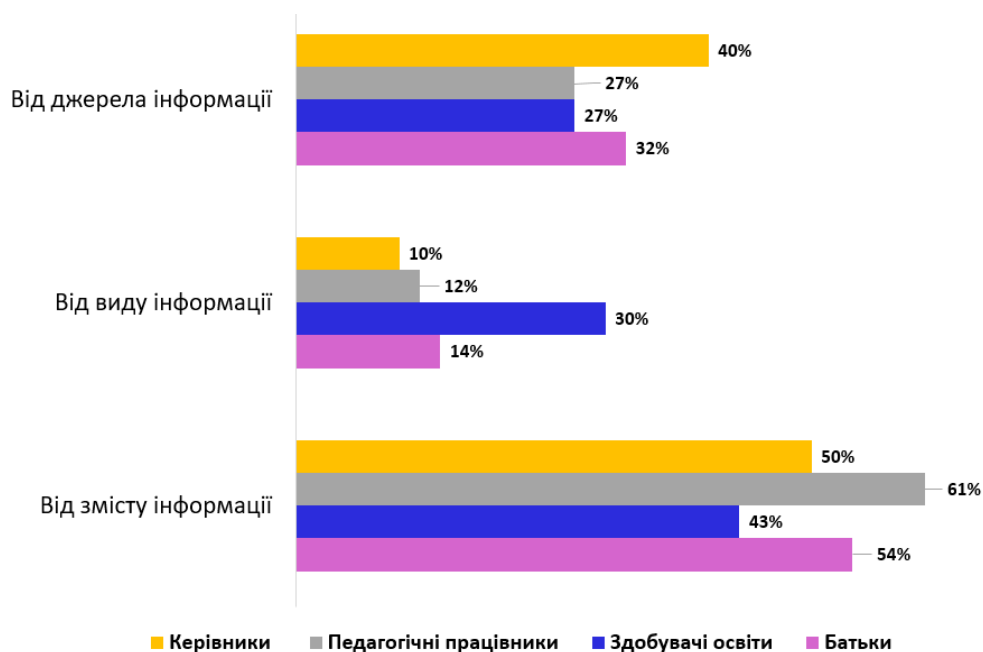

Рис.25. Від чого, на Вашу думку, найбільше залежить вплив професійної орієнтації на вибір підлітків? (відповіді усіх респондентів)

5. Чинники, які перешкоджають свідомому вибору майбутньої професії учасниками освітнього процесу

Під час професійної орієнтації у закладах освіти мова йде не стільки про власне професійне самовизначення здобувачів освіти, скільки про готовність до свідомого вибору майбутньої професії. Готовність до свідомого вибору професії – це складне структурне утворення взаємопов'язаних і поєднаних переконаннями морально-вольових якостей особистості, способів поведінки, знань про професії, практичні вміння і навички, сформовані у відповідності з вимогами суспільства й можливостями освітнього процесу в школі. Вона включає в себе моральну, психологічну та практичну складові.

На запитання анкети з множинним вибором відповідей, серед чинників, які можуть бути перешкодою свідомому вибору майбутньої професії, більшість респондентів, а саме: 75% керівників, 76% педпрацівників, 57% здобувачів освіти та 53% батьків, вказали на відсутність мотивації у підлітків. Близько половини учасників моніторингу зазначили, що відсутність

інформації щодо розвитку кар'єри та світу професій теж може бути суттєвою перешкодою свідомому вибору професії. Окрім того 50% опитаних керівників та 33% педпрацівників вважають, що вплив батьківської думки на професійний вибір підлітків теж відіграє значну роль, однак про це зазначили лише 26% здобувачів освіти та 14% батьків. Варто зазначити, що на думку 45% керівників та 44% педпрацівників вплив оточення та друзів є також суттєвим чинником, що може вплинути на свідомий вибір професії, однак так вважають лише 14% здобувачів освіти та 23% батьків. 40% учнів під час опитування вказали, що саме відсутність вибору професії є перешкодою в її обранні в майбутньому, проте з цим погоджуються близько чверті інших опитаних учасників освітнього процесу (25% керівників, 22% педпрацівників та 22% батьків) (рис.26).

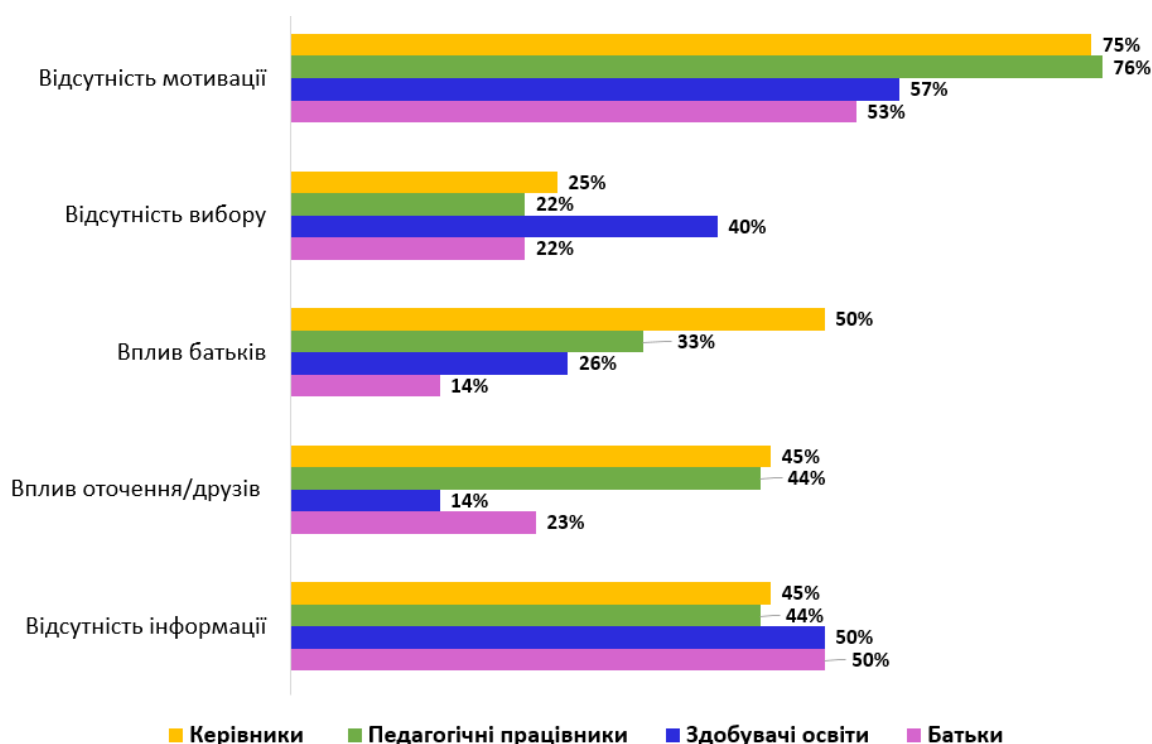

Рис.26. *Оберіть чинники, які перешкоджають свідомому вибору майбутньої професії підлітками? (відповіді усіх респондентів)**

* Респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей

6. Рівень мотивації підлітків при обранні місця продовження навчання

Професійна орієнтація в освітньому процесі, яка розвиває в учнів сучасні знання та компетентності, має також сприяти підвищенню рівня мотивації підлітків при обранні місця продовження навчання. Для більшості респондентів (75% керівників, 87% педпрацівників, 71% батьків та 65% здобувачів освіти) на мотивацію щодо подальшого навчання найбільший

вплив має саме престижність майбутньої професії. Престижність закладу освіти відіграє значну роль для мотивації подальшого навчання на думку 60% керівників та 58% педпрацівників, однак цей чинник важливий для 36% учнів та 24% батьків. Результати анкетування засвідчили, що більшість керівників (70%) та педпрацівників (62%) переконані у значному впливі думки батьків на мотивацію учнів при обранні місця продовження навчання, однак насправді про це вказали лише 20% здобувачів освіти та 10% батьків (рис.27).

За результатами аналізу встановлено, що для 45% здобувачів освіти на мотивацію при обранні місця продовження здобуття освіти значною мірою впливає обізнаність у перевагах та недоліках у навчанні. Про це зазначили четверта частина опитаних керівників та педпрацівників і 32% батьків (рис.27).

Рівень заходів з професійної орієнтації в закладі освіти має вплив на мотивацію підлітків при обранні місця продовження навчання на думку 35% керівників, 24% педпрацівників, 21% учнів та 16% батьків (рис.27).

20% керівників, 10% педпрацівників, 10% учнів та 10% батьків вважають, що на мотивацію впливає думка оточення та друзів підлітків, що відіграє ключову роль у подальшому виборі місця продовження навчання (рис.27).

Про відсутність вибору як важливого чинника, що може вплинути на мотивацію учнів при обранні місця продовження здобуття освіти зазначили 20% керівників, 5% педпрацівників, 17% здобувачів освіти та 9% батьків (рис.27).

Рис.27. Зазначте чинники, які впливають на мотивацію підлітків при виборі місця продовження навчання? (відповіді усіх респондентів)*

* Респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей

7. Основні проблемні питання забезпечення системної професійної орієнтації в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти

Складовою успішної організації профорієнтаційної роботи в закладі освіти є наявність відповідно підготовлених педагогічних працівників. Результати моніторингу засвідчили, що 80% керівників та 57% педагогічних працівників вважають, що відсутність підготовлених фахівців, які пройшли курси підвищення кваліфікації за відповідним напрямом роботи і мають спеціальну підготовку, обмежує забезпечення системної професійної орієнтації в освітньому процесі (рис.28). Водночас понад 66% педагогічних працівників виявили бажання пройти курси з підвищення кваліфікації за цією темою і набути фахових знань (рис.9).

Серед потреб та умов, необхідних для організації якісної професійної орієнтації в освітньому процесі, важливу позицію посідає наявність відповідного навчально-методичного забезпечення. Про відсутність такого навчально-методичного забезпечення як одного з чинників, що обмежує забезпечення системної професійної орієнтації в закладі освіти, зазначили 55% педпрацівників та 32% керівників (рис.28).

Разом з тим під час опитування 65% керівників та 46% педпрацівників зазначили, що для забезпечення професійної орієнтації у закладах освіти відсутня можливість використовувати години варіативної складової. Окрім цього відсутність співпраці з роботодавцями, громадськими організаціями, центрами зайнятості та закладами освіти наступних рівнів освіти, на думку 30% керівників та 41% педпрацівників, суттєво обмежує можливості забезпечення профорієнтації в освітньому процесі. Про відсутність доступу до якісної інформації як одного з чинника, що обмежує організацію профорієнтаційної роботи в закладі освіти, зазначили 10% керівників та 15% педпрацівників (рис.28).

Рис.28. Що обмежує забезпечення системної професійної орієнтації в освітньому процесі ЗЗСО? (відповіді керівників та педагогічних працівників)*

* Респонденти мали можливість обирати декілька варіантів відповідей

Висновки

Професійна орієнтація є одним із найважливіших аспектів розвитку підлітків, який сприяє їхньому майбутньому професійному успіху. Профорієнтаційні заходи в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти мають сприяти розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, здібностей і потреб учнів, враховувати їх особливості розвитку, розвивати навички для професійної орієнтації та побудови кар'єри, знайомити зі світом професій та особливостями сучасного ринку праці.

Аналіз результатів моніторингу показав, що тенденції сучасного суспільства висувають нові вимоги до здійснення професійної орієнтації в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Частина закладів загальної середньої освіти враховує і сприймає зміни в пріоритетах розвитку профорієнтаційної роботи відповідно до вимог сучасності. Натомість, пріоритетними залишаються традиційні форми та інструменти профорієнтаційної роботи в школах (зустрічі з роботодавцями, випускниками, профорієнтаційні ігри, обговорення, інтегровані уроки).

Позитивним в організації професійної орієнтації за результатами опитування учасників освітнього процесу визначено:

- наявність заходів щодо професійної орієнтації в освітньому процесі в усіх річних планах роботи та в більшості освітніх програмах закладів освіти;
- проведення заходів професійної орієнтації на рівні профільної середньої освіти у кожному закладі освіти;

- більшість педагогічних працівників, здобувачів освіти та батьків розуміють важливість професійної орієнтації та виявили бажання знати більше про її можливості в освітньому процесі.

Разом з тим з'ясовано проблемні питання:

- відсутність цілісної програми професійної орієнтації з відповідністю між цілями, змістом і очікуваними результатами навчання у 90% закладів освіти;

- лише близько половини закладів освіти мають налагоджену співпрацю з роботодавцями, громадськими організаціями, центрами зайнятості та закладами освіти наступних рівнів;

- рівень заходів з професійної орієнтації в закладах освіти має низький вплив на мотивацію підлітків при обранні місця продовження навчання;

- низький вплив інформації від центрів зайнятості на вибір майбутньої професії підлітками;

- низький відсоток учнів, які проходили системну діагностику в закладі освіти на схильність до певної професії;

- лише в 20% закладів освіти наявні вчителі, які пройшли спеціальну підготовку, курси підвищення кваліфікації щодо професійної орієнтації в освітньому процесі;

- відсутність годин навантаження та недостатнє фінансування варіативної складової обмежує можливості впровадження курсів за вибором профорієнтаційної тематики у деяких закладах освіти;

- недостатнє матеріально-технічне забезпечення для проведення професійної орієнтації у більшості закладів освіти;

- проведення заходів щодо професійної орієнтації, що в основному не потребують безпосередньої активної залученості учнів, розвитку когнітивних та наскрізних умінь, творчого пошуку, а лише їх пасивної участі як глядачів або слухачів;

- низький відсоток участі закладів освіти у всеукраїнських та міжнародних проєктах і конкурсах профорієнтаційного спрямування;

- недостатнє залучення профорієнтаційних радників до проведення заходів щодо професійної орієнтації.

8. Рекомендації закладам загальної середньої освіти за результатами проведення першого циклу моніторингу щодо забезпечення професійної орієнтації в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти Чернігівської області у 2023/2024 навчальному році

1. Розробити цілісну програму професійної орієнтації в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти з відповідністю між цілями, змістом і очікуваними результатами навчання.

2. Вжити заходи щодо налагодження співпраці та соціального партнерства з роботодавцями, представниками громадських організацій, центрами зайнятості та закладами освіти наступних рівнів для взаємодії та реалізації практичної складової професійної орієнтації.

3. Проводити системну діагностику учнів в закладі освіти на схильність до певної професії з метою виявлення їх індивідуальних схильностей, психофізіологічних можливостей та нахилів до певних професій.

4. Сприяти проходженню працівниками, які відповідають за професійну орієнтацію в освітньому процесі закладу освіти, спеціальної підготовки або курсів підвищення кваліфікації відповідного спрямування.

5. Передбачити збільшення годин на впровадження курсів за вибором профорієнтаційного спрямування за рахунок варіативної складової навчального плану.

6. Поручити клопотання перед засновником щодо придбання та оновлення матеріально-технічного забезпечення для здійснення професійної орієнтації в освітньому процесі.

7. Активніше використовувати сучасні форми профорієнтаційної роботи (інтерактивні заходи, індивідуальні та групові проекти, тренінги та заняття з сучасних навичок та наскрізних умінь, дискусії, дебати про професії та інші).

8. Активізувати роботу із залучення учнівської молоді до участі у всеукраїнських та міжнародних проектах і конкурсах профорієнтаційного спрямування.

9. Активніше залучати профорієнтаційних радників та кар'єрних консультантів до організації профорієнтаційної роботи серед учнів закладів освіти.